

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

41535

1. 1903

EINER-BEZJAK

SLOVENSKA
JEZIKOVNA VADNICA

PRVI ZVEZEK

III
12²¹

III
12 8 1/4

SLOVENSKA JEZIKOVNA VADNICA

za tesno združeni poduk
v slovnici, pravopisju in spisju.

V petih zvezkih.

Spisala

H. SCHREINER in Dr. J. BEZJAK.

Prvi zvezek.

Za drugo šolsko leto.

CENA SEŠITKU 40 h.

NA DUNAJU.
Založil F. TEMPSKY.
1903.

41535

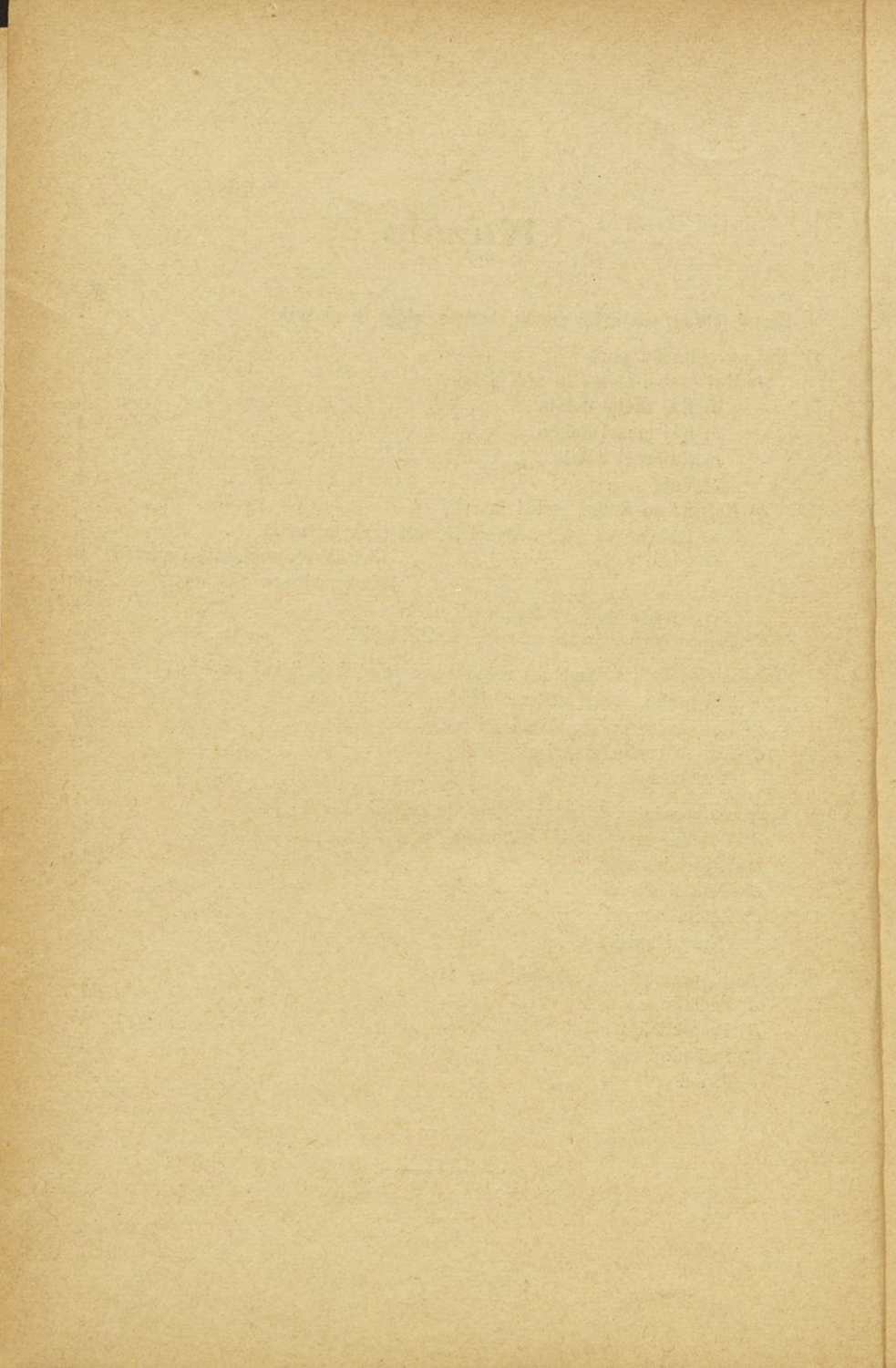
41535

030020454

Kazalo.

	Str.
I. Berila (spisi), odstavki, stavki, besede, zlogi in glasniki	1
II. Kaj se v stavku pove	
<i>A</i>) Kaj osebe, stvari in reči delajo	
<i>a</i>) Kaj osebe delajo	3
<i>b</i>) Kaj stvari delajo	4
<i>c</i>) Kaj reči delajo	4
<i>č</i>) Vaje	4
<i>B</i>) Kakšne so osebe, stvari in reči	
<i>a</i>) Kakšne so osebe, stvari in reči (ena lastnost)	5
<i>b</i>) " " " " " (dve ali več soglasnih lastnosti)	6
<i>c</i>) " " " " " (dve nasprotni lastnosti)	6
<i>č</i>) Kratki opisi po kakovosti	7
<i>C</i>) Kaj so osebe, stvari in reči. (Kratki spisi.)	7
III. O koliko osebah, stvareh ali rečeh se more v stavku kaj povedati	
<i>A</i>) Kaj osebe, stvari ali reči delajo	9
<i>B</i>) Kakšne so osebe, stvari ali reči	10
<i>C</i>) Kaj so osebe, stvari ali reči	12
(Kratki spisi.)	
IV. Povedni, vprašalni, klicalni, velelni in želetni stavki	
<i>A</i>) Povedni in vprašalni stavki	14
<i>B</i>) Klicalni stavki	15
<i>C</i>) Velelni stavki	15
<i>Č</i>) Želetni stavki	16
(Kratki spisi.)	
V. Sedanji, pretekli in prihodnji čas	
<i>A</i>) Sedanji čas	17
<i>B</i>) Pretekli čas	17
<i>C</i>) Prihodnji čas	18
(Spisi.)	

I. Berila (spisi), odstavki, stavki, besede, zlogi in glasniki.

Šolska soba.

To je naša šolska soba. Šolska soba ima štiri stene, tla in strop. Stene so: desna, leva, sprednja in zadnja stena. V desni steni so duri, v levi pa tri okna. Na stenah visé razpelo, podobna cesarja in druge podobe. Ob desni steni stoji peč.

Ob sprednji steni je šolski oder. Na njem stojé učiteljeva miza in stol, velika lesena tabla in mizica za kreda in gobo. Razen tega je v naši šolski sobi tudi mnogo klopi. Klopi so postavljene v dveh vrstah.

Osebe, ki jih vidimo v naši šolski sobi, so: gospod učitelj, gospod katehet, učenci in učenke. Gospod učitelj in gospod katehet nas učita, učenci in učenke pa se učimo.

A)

Pomni: a) To je berilo ali spis. To berilo ima tri odstavke.

b) Odstavke v pesmih imenujemo kitice.

1. Koliko odstavkov ima berilo str. ... (Druga čitanka.)? Koliko kitic ima pesem na strani ... naše čitanke? i. t. d.

B)

„To je naša šolska soba“ je stavek.

Pomni: Berilo ali spis sestoji (je sestavljen) iz stavkov. Na konec stavka navadno stavimo piko (.).

2. Čitaj gorenje berilo stavek za stavkom in šteje, koliko stavkov ima vsak odstavek! — 3. Čitaj ravno tako berilo str. ... in šteje stavke!

C)

„To — je — naša — šolska — soba“ ... so besede. Ta stavek ima pet besed.

Pomni: Stavek sestoji iz besed.

4. Razstavi vse stavke gorenjega berila na besede in povej, koliko jih ima vsak stavek! — 5. Razstavi ravno tako na besede berilo str. . . . in šteje besede!

C)

„So-ba.“ Beseda „so-ba“ ima dva **zloga**; beseda „strop“ ima samo en zlog. Beseda „raz-pe-lo“ ima tri zloge, beseda „po-stav-lje-ne“ ima štiri zloge, beseda „u-či-te-lje-va“ ima pet zlogov.

Pomni: a) Besede sestojé iz zlogov. — b) Besede imajo en, dva ali več zlogov. Besede so enozložne, dvozložne ali večzložne. — c) Besedo razstaviš na zloge, če jo počasi izgovoriš. Kolikorkrat pri izgovarjanju odpreš usta, toliko zlogov ima beseda.

6. Razstavi na zloge besede vsakega stavka gorenjega berila in povej, kolikozložna je vsaka beseda! — 7. Povej, koliko odstavkov ima . . . berilo (čitanka str. . . .); razstavi odstavke na stavke, stavke na besede, besede na zloge in povej, kolikozložna je vsaka beseda! i. t. d.

D)

„U-č-e-n-e-c,“ so **glasniki**. Zlog „u“ ima en glasnik, zlog „če“ ima dva glasnika, zlog „nec“ ima tri glasnike.

Pomni: a) Zlogi sestojé iz glasnikov. — b) Zlog ima en, dva ali več glasnikov.

8. Razstavi na glasnike (glaskuj) vsako besedo gorenjega berila! — 9. Čitaj . . . berilo (čitanka str. . . .) stavek za stavkom; razstavi vsak stavek na besede, besede na zloge (povej, kolikozložne so!), zloge na glasnike!

E)

Znaki glasnikov se imenujejo **pismenke ali črke**. Imamo tiskane in pisane črke. Imamo pa tudi velike in male črke. Velike črke se smejo pisati ali tiskati navadno samo v začetku besed. (Začetne črke ali začetnice.)

Pomni: a) Velike začetnice pišemo: 1. v začetku spisa in vsakega odstavka. 2. Za piko. — b) V slovenski pisavi rabimo te-le pismenke ali glasnike: a A, b B, c C, č Č, d D, e E, f F,

g G, h H, i I, j J, k K, l L, m M, n N, o O, p P, r R, s S, š Š, t T, u U, v V, z Z, ž Ž. — c) a, e, i, o, u so samoglasniki, vsi drugi glasniki so soglasniki.

10. Prepiši gorenje pismenke in podčrtaj samoglasnike! — 11. Prepiši in razstavi na zloge 1. (2. 3.) odstavek berila „Šolska soba“! (Tako-le: To je na-ša šol-ska so-ba i. t. d.) — 12. Prepiši ravno tako 1. (2. 3. . . .) odstavek . . . berila (II. čitanka str. . . .)!

II. Kaj se v stavku pove.

A) Kaj osebe, stvari ali reči delajo.

a) Kaj osebe delajo.

Imena oseb: krojač, dekla, hlapec, prosjak, kovač, učitelj, učenec, deklica.

Krojač šiva obleko. Dekla umiva posodo. Hlapec vozi gnoj. Prosjak prosi. Kovač kuje železo. Učitelj uči učence. Učenec se uči. Deklica moli. — Kaj dela krojač? dekla, hlapec i. t. d.?

V teh stavkih povemo, kaj osebe delajo.

13. Prepiši gorenje stavke in razstavi vsako besedo na zloge! Pazi: Soglasnik med dvema samoglasnikoma vzemi k naslednjemu zlogu! (ob-le-ko; dek-la; pros-jak; dek-li-ca). — 14. Kaj dela učenka? deček, deklica, učitelj, katehet, tvoj brat, oče, pastir, otrok, mati, kuharica, ribič, črevljar? — Odgovori tem vprašanjem in rabi pri tem besede: učiti se, pisati, plesti, učiti, moliti, skakati, orati, pasti, jokati, kruh peči, kuhati, ribe loviti, črevlje krpati. — 15. Kdo vpraša? Kdo odgovarja? Kdo seje žito? Kdo seka? Kdo poje? Kdo se rad joče? Kdo kupuje? Kdo pije? Kdo pridiguje? Kdo pase gosi? Kdo išče vijolico? Kdo pere perilo? Kdo strelja? — Odgovori tem vprašanjem! — 16. Kaj so delali učenci, kaj učitelj? (Glej berilo: „Plemenito delo“, II. čit. str. 4.) — Kaj je delal pridni, kaj leni učenec? (Glej berilo „Pridni in leni učenec“, II. čit. str. 6.)

K met. 1. Ko pomlad se bliža, svoj vrtec gradim in orjem in sejem in trsje sadim. — 2. Po letu koševam planine, doli in srpe brusvam, ko žito zori. — 3. V jeseni gozdarim, otavo kosim, pšenico omlatim in grozdje mastim. — 4. Po zimi počivam, naprezam sani, orodje popravljam, dok sneg ne skopni. — 5. Ves teden se trudim in gibljem roke, v nedeljo hladim si glavico, srce.

17. Prepiši 1. (2. 3. . . .) kitico te pesmi in podčrtaj besede, ki povedó, kaj kmet dela v pomladi, po letu i. t. d.!

b) Kaj stvari delajo.

Imena stvari: pes, krava, golob, mačka, petelin, ovca; — drevo, vijolica, trava, roža; — voda, solnce.

Pes varuje hišo. Krava se pase. Golob vali. Mačka lovi miši. Petelin vabi kokoši. Ovca beketa. — Drevo pomladi lepo cvete. Vijolica dehti. Trava raste. Roža veni. — Voda teče. Solnce greje zemljo. — Kaj dela pes, krava, golob, mačka, svinja, petelin, ovca i. t. d.?

V teh stavkih povemo, kaj stvari delajo.

18. Prepiši gorenje stavke in razstavi besede na zloge! (Pazi: Izmed dveh soglasnikov vzami prvega k prejšnjemu, drugega k naslednjemu zlogu! N. pr. mač-ka.) — **19.** Pes (lajati); mačka (mijavkati); svinja (kruliti); petelin (peti); krava (mukati); golob (gruliti); koza (meketati); konj (hrzati); ovca (beketati); kokoš (kokodakati); žaba (regljati); gos (gagati). Napravi iz teh besed stavke! (Tako-le: Pes laja. Mačka mijavka i. t. d.) — **20.** Kaj delajo živali? (Po berilu „Domače živali“, II. čit. str. 150.)

c) Kaj reči delajo.

Imena reči: ura, zvon, nož, streha, luč, voz.

Ura bije. Zvon buči. Nož reže. Streha krije hišo. Luč sveti. Voz ropoče. — Kaj dela ura, zvon, nož, streha, luč, voz?

V teh stavkih povemo, kaj reči delajo.

21. Prepiši gorenje stavke in razstavi besede na zloge! — **22.** Napravi stavke iz teh-le besed: cvetica (cvesti); bič (pokati); veter (pihati); mesec (svetiti); peč (sobo greti); potok (šumeti); plug (zemljo rezati); dež (padati); grom (bučati); blisk (švigati). — **23.** Kaj delajo stvari in reči? (Po berilu „Aleluja!“ II. čit. str. 26.)

Pomni: **V stavkih lahko povemo, kaj osebe, stvari ali reči delajo.**

č)

Učenec čita. Učenec piše. Učenec računa. Učenec riše. Učenec poje. — Učenec čita, piše, računa, riše in poje.

24. Odgovori tem-le vprašanjem: Kaj dela učenka? (Plesti, šivati, kvačkati, vesti). Kaj dela mačka? (Mijavkati, miši loviti. [rada] se na solncu greti.) Kaj dela kmet? (Orati, sejati, vlačiti [polje].) Kaj dela mizar? (Žagati, tesati, skobljati, klejiti, likati.) Kaj dela pridn učenec? (Rad v šolo hoditi, pridno se učiti, v šoli paziti, doma se pridno pripravljati, dobro odgovarjati.) (Tako-le: Učenka plete. Učenka šiva. Učenka kvačka. Učenka veze. Učenka plete, šiva, kvačka **in** veze.) Pazi: Za vsako besedo, ki pove, kaj kdo dela, postavi v teh stavkih vejico (,); pred besedico „in“ tukaj ne smeš vejice staviti! — **25.** Prepiši izmed nastopnih besed *a)* tiste, ki povedó, kaj učenec dela, *b)* tiste, ki povedó, kaj učitelj dela! Moliti, govoriti, čitati, hvaliti, klicati, kazati, opominjati, grajati, odgovarjati, vprašati, kaznovati, razkladati, peti, učiti se, računati, risati, poslušati, slušati, pisati, učiti, stati, ukazovati, svariti, šteti, žugati, paziti, poučevati. (Tako-le: Učenec moli, govori, čita, kaže i. t. d.) — **26.** Napravi iz nastopnih besed stavke, tako da poveš, kdo ali kaj dela (misli, kuha i. t. d.)! Misli, kuhati, glodati, cvesti, brenčati, zeleneti, veneti, leteti, gnezdit, smežati se, delati, mukati, valiti, dehteti, vohati, klicati, rezgetati, plesti, čutiti, šumeti. (Tako-le: Učenec misli. Dekla kuha i. t. d.)

B) Kakšne so osebe, stvari in reči.

a)

Moj brat je bolan. Marsikateri učenec je marljiv. Naš hlapec je močen. Dete je veselo. Ta deklica je pobožna. — Kakšen je moj brat, marsikateri učenec, naš hlapec, dete, ta deklica? — Brat, učenec, hlapec, dete, deklica so osebe.

1. V teh stavkih povemo, kakšne so osebe.

Naša krava je bela. Vaš maček je kradljiv. Sosedov konj je hiter. Lipa je zelena. Klasje je rumeno. Voda je čista. Zlato je drago. — Kakšna je krava? Kakšen je maček? Kakšen je konj? Kakšna je lipa? Kakšno je klasje? Kakšna je voda? Kakšno je zlato? — Krava, maček, konj, lipa, klasje, voda, zlato so stvari.

2. V teh stavkih povemo, kakšne so stvari.

Tabla je črna. Pero je novo. Moj nož je oster. Tvoj zvezek je čist. Ta miza je okrogla. Tvoja suknja je lepa. — Kakšna je tabla? Kakšno je pero? Kakšen je moj nož? Kakšen je tvoj zvezek?

Kakšna je ta miza? Kakšna je tvoja suknja? — Tabla, pero, nož, zvezek, miza, suknja so reči.

3. *V teh stavkih povemo, kakšne so reči.*

Pomni: **V stavkih tudi lahko povemo, kakšne so osebe, stvari ali reči.**

27. a) Zvonček, vijolica, tulipan. roža, črešnja, hruška, škorec, plevel, lopata, vrtnar, metulj, vojak, ptica, koza, brat. — b) Rdeč, bel, sladek, koristen, dišeč, okrogel, pisan, železen, marljiv, škodljiv, lep, hraber, vesel, lačen, učen. — Zveži v stavke imena oseb, stvari in reči (a) z besedami, ki povedó, kakšne so (b)! — **28.** Kakšen je zvonik? Kakšen je kruh? Kakšen je travnik? Kakšna je miza? Kakšna je vijolica? Kakšna je klet? Kakšno je nebo? Kakšen je prst? Kakšen je kmet? Kakšna je tvoja sestra? Kakšen je led? Kakšna je peč? Kakšno je žrebe? Odgovori tem vprašanjem v stavkih! — **29.** Kakšen je pridni učenec (Gl. „Pridni in leni učenec“, II. čit. str. 6.), ker v šoli pazi na vsako besedo gospoda učitelja, ker se doma pridno pripravlja, ker v šoli dobro odgovarja, ker naloge piše lepo, ker je pripraven za vsako delo? Kakšen je leni učenec, ker na pouk ne pazi, ker naloge slabo piše, ker ne zna, kadar je vprašan, ker se ni učil ničesar?

b)

Tabla je lesena. Tabla je štirioglata. Tabla je črna. Tabla je gladka. — Tabla je lesena, štirioglata, črna in gladka.

30. Odgovori tem-le vprašanjem: Kakšen je učenec? (mlad, marljiv, pazljiv, pokoren). Kakšna je deklica? (velik, prijazen, poslušen, pobožen). Kakšna je črešnja? (rdeč, okrogel, sladek). Kakšen je konj? (visok, hiter, močen, lep). Kakšno je dete? (majhen, slab, bolan). Kakšno je polje? (širok, raven, plodovit). — (Tako-le: Učenec je mlad. Učenec je marljiv. Učenec je pazljiv. Učenec je pokoren. — Učenec je mlad, marljiv, pazljiv in pokoren.) — Pazi: Za vsako besedo, ki pove, kakšna je oseba, stvar ali reč, postavi tu vejico! Pred besedico „in“ ne smeš vejice staviti! — **31.** Kakšen je bil Zorko, kakšna Anica? (Gl. „Zorko in Anica“, II. čit. str. 17.)

c)

Voda je topla. Voda je mrzla. — Voda je topla ali mrzla. Roža je rdeča. Roža je bela. Roža je rumena. — Roža je rdeča, bela ali rumena.

32. Odgovori tem-le vprašanjem: Kakšna je hiša? (velika, majhna). Kakšna je goba? (suha, mokra). Kakšen je učenec? (marljiv, len). Kakšna je soba? (visok, nizek). Kakšno je jabolko? (sladek, kisel). Kakšna je miza? (lesen, kamenit, železen). Kakšen je konj (po barvi)? (rjav, bel, črn, šaren). Kakšno je vino (po barvi)? (rumen, rdeč, črn). (Tako-le: Hiša je velika. Hiša je majhna. Hiša je velika ali majhna.) — **33.** Napravi stavke iz teh-le besed: Otrok — starec (mlad, star); noč — dan (temen, jasen); kreda — voda (trden, tekoč); kocka — krogla (oglat, okrogel); vrv — nit (debel, tanek); goba — kamen (moker, suh); konj — miš (velik, majhen); drog — palica (debel, droben); vosek — železo (mehek, trd); leto — ura (dolga, kratek); deblo — veja (debel, tanek). (N. pr.: Otrok je mlad, starec je star.)

č)

Izba. Izba je svetla. Stene so gladke. Strop je visok. Okna so široka. Zrak je čist.

34. Opiši tako hlev! Rabi te-le besede: Hlev (temen); stene (hrapav); strop (nizek); okna (ozek); zrak (zatohel). — **35.** Opiši tudi gos! Gos (bel, siv); kljun (rdečkast); vrat (dolga); trup (jajčast); perut (širok); rep (kratek). — **36.** Zapiši stavke o mački, o miši, o zajcu i. t. d.

C) Kaj so osebe, stvari ali reči.

a)

Moj brat je vojak. Tone je pastir. Kovač je rokodellec. Mirko je učenec. Mačka je domača žival. Ščuka je riba. Škorec je ptica. Pes je hišni čuvaj. Kruh je jestvina. Sekira je orodje. Roža je cvetica. — Kaj je moj brat? Kaj je Tone? Kaj je kovač? i. t. d. Vprašaj tako pri vseh stavkih!

V teh stavkih poremo, kaj so osebe, stvari in reči.

Pomni: V stavkih se tudi lahko pove, kaj so osebe, stvari ali reči.

a) Šolska oprava: Šolska miza, stol, tabla, šolska klop, obešalo, šolska omara. — b) Sobna oprava: Miza, stol, klop, omara, umivalnik. — c) Šolsko orodje: Kreda, goba, knjiga, zvezek, kamenček, svinčnik, pero, tablica. — č) Mizno orodje: Žlica, nož, vilice, skleda, krožnik, steklenica, kozarec (kupica), prt, prtlič. — d) Vrtno orodje: Motika,

lopata, grablje, škropilnica. — e) Poljsko orodje: Plug, brana, motika, lopata, grablje.

37. Kaj je šolska miza? Kaj je kreda? Vprašaj tako za gorenjimi imeni in odgovarjaj! (Tako-le: Šolska miza je šolska priprava. Kreda je šolsko orodje. Žlica je mizno orodje.) — **38.** Odgovori tem-le vprašanjem: Kaj je vol? Kaj je stol? Kaj je juha? Kaj je muha? Kaj je sablja? Kaj je tabla? Kaj pšenica? Kaj sinica?

b)

Lopata je vrtno orodje. Lopata je poljsko orodje. — Lopata je vrtno in poljsko orodje.

39. Napravi slične stavke s temi-le besedami: Miza (hišna in kuhinjska oprava). Svetilka (domače in kuhinjsko orodje). Motika (vrtno in poljsko orodje). Kaj je klop? Kaj je omara? Kaj so grablje? — **40.** Napiši po tri imena reči, ki spadajo med šolsko opravo, med mizno orodje, med poljsko orodje, med šolsko orodje in med sobno opravo! — **41.** Napiši po pet imen rokodelcev, pijač, jestvin, cvetic, ptičev, moških krstnih imen, ženskih krstnih imen, domačih živali! Pazi: Krstna imena se pišejo z veliko začetnico.

c)

Pomni: **V** stavkih se lahko pove: **1.** Kaj osebe, stvari ali reči delajo, **2.** kakšne so, **3.** kaj so.

42. Čitaj berilo „Prva skrb“ (II. čit. str. 8.) stavek za stavkom in reci, kaj se v njih pove! (kaj oseba, stvar ali reč dela, kakšna je, kaj je?) — **43. Miza.** Kaj je miza? Kakšna je njena plošča (po obliki)? (okrogla ali štirioglata). Koliko nog ima navadno miza? Iz česa je miza? Kdo izdeluje mize? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih! — **44. Klop.** Kaj je klop? Iz česa je? Kdo izdeluje klop? Kdo sedi na klopi? — **45. Stol.** Kaj je stol? Kakšen je njegov sedež? (štirioglat). Koliko nog ima stol? Iz česa je? Kdo izdeluje stole? — **46. Tablica.** Kaj je tablica? Katere dele ima? (ploščico in okvir). Iz česa je ploščica? (iz kamena). Iz česa je okvir? (iz lesa). Kdo rabi tablico?

III. O koliko osebah, stvareh ali rečeh se more v stavku kaj povedati.

A) Kaj osebe, stvari ali reči delajo.

a)

Kosec kosi travo. Ptič lepo poje. Mlin močno ropoče. — Šivilja šiva obleko. Čebela pridno nabira strd. Peč greje stanovanje. — Dete kliče svojo mater. Jagnje skače po travniku. Zadnje kolo škriplje.

Kdo ali kaj kosi travo? Koliko koscev kosi travo? — Vprašaj ravno tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kaj dela ena oseba, stvar ali reč.

47. Čitaj stavke na 3. in 4. strani in povej, koliko oseb, stvari ali reči kaj dela!

b)

Kosca kosita travo. Ptiča lepo pojeta. Mlina močno ropočeta. — Šivilji šivata obleko. Čebeli pridno nabirata strd. Peči grejeta stanovanje. — Deteti kličeta svojo mater. Jagnjeti skačeta po travniku. Zadnji kolesi škripljeta. — Kdo ali kaj kosi travo? Koliko koscev kosi travo? — Vprašaj ravno tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kaj delata dve osebi, stvari ali reči.

48. Povej o dveh stvareh, kar je v stavkih na 3. in 4. strani povedano o eni! — 49. Povej v stavkih, kaj delata dve osebi, stvari ali reči in rabi te-le besede! Deček (igrati se); kukavica (kukati); riba (v potoku plavati); drevo (sad roditi); kos (letati od veje do veje); plug (rezati); žrebe (teči za materjo); pastir (pasti konje); otrok (rad moliti); žaba (regljati); krava (pasti se na travniku); pero (lepo pisati); dekle (pridno se učiti).

c)

Kosci kosé (kosi) travo. Ptiči lepo pojó (pojejo). Mlini močno ropočejo. — Šivilje šivajo obleko. Čebele pridno nabirajo strd. Peči grejejo stanovanja. — Deteta kličejo svojo mater. Jagnjeta skačejo po travniku. Kolesa škripljejo. — Kdo ali kaj kosi travo? Koliko koscev kosi travo? (Kosci; trije, štirje...

več nego dva, mnogo.) Vprašaj ravno tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kaj dela mnogo (več nego dve) oseb, stvari ali reči.

50. Povej o mnogih stvareh, kar je v stavkih na 3. in 4. strani povedano o oni! — **51.** Povej v stavkih, kaj dela mnogo stvari, in rabi tiste besede kakor gori v 49. nalogi (str. 9.)!

č)

Pomni: **V stavkih lahko povemo, kaj dela ena oseba, stvar ali reč, kaj delata dve osebi, stvari ali reči in kaj dela mnogo oseb, stvari ali reči.**

52. Povej v stavkih, kaj dela ena, kaj delata dve, kaj dela mnogo oseb, stvari ali reči, in rabi te-le besede: učenec (nalogo pisati); dekla (posodo pomivati); tele (mleko piti); konj (voz vleči); mačka (miši loviti); kača (laziti); drevo (pasti); vrabec (poditi se na dvorišču); zvezda (lepo svetiti).

B) Kakšne so osebe, stvari ali reči.

a)

Moj stric je bogat in dober. Tvoj konj je hiter pa boječ. Naš vrt je dolg in širok. — Moja teta je uboga in bolehn. Ovea je koristna, pohlevna in potrpežljiva. Ta roža je rdeča in dišeča. — Tvoje pišče je še mlado. Moje pero je špičasto (ostno), tvoje pa topo. Mesto je malo ali veliko. — Kdo ali kaj je bogat in dober? Koliko stricev je bogatih in dobrih? Vprašaj ravno tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kakšna je ena stvar.

53. Čitaj stavke 1., 2. in 3. točke (str. 5.) in povej, o koliko stvareh se v njih kaj pove! — **54.** Kakšen je učenec, gospodar, pes, vol, nož, klobuk; kakšna je učenka, dekla, krava, raca, tabla, goba; kakšno je ščene, drevo, okno?

b)

Moja strica sta bogata in dobra. Tvoja konja sta hitra pa boječa. Naša vrta sta dolga in široka. — Moji teti sta ubogi in bolehni. Naši ovci sta pohlevni in potrpežljivi. Te roži sta rdeči in dišeči. — Tvoji piščeti sta še mladi. Moji peresi sta špičasti (ostni), tvoji pa topi. Te mesti sta mali. — Kdo ali kaj

je bogat in dober? Koliko stricev je bogatih in dobrih? Vprašaj ravno tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kakšni sta dve osebi, stvari ali reči.

55. Povej o dveh stvareh, kar je povedano v prvi, drugi in tretji točki na 5. strani o eni! (Zadnje tri stavke 2. točke izpusti!) — **56.** Povej o dveh stvareh, kar si povedal v 54. nalogi o eni. — **57.** Reši 27. in 28. nalogo tako, da poveš o dveh stvareh, kakšni sta! (Besede plevel, kruh, nebo in led izpusti!)

c)

Moji strici so bogati in dobri. Tvoji konji so hitri pa boječi. Naši vrti so dolgi in široki. — Moje tete so uboge in bolehe. Ovce so koristne, pohlevne in potrpežljive. Te rože so rdeče in dišeče. — Tvoja piščeta so še mlada. Moja peresa so špičasta (ostna), tvoja pa topa. Mesta so mala ali velika. — Kdo ali kaj je bogat in dober? Koliko stricev je bogatih in dobrih? (tri, štiri... mnogo, več nego dva). Vprašaj ravno tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kakšnih je mnogo (več nego dve) oseb, stvari ali reči.

58. Izdelaj 54.—57. nalogo tako, da poveš o mnogih stvareh, kar si povedal o eni oziroma dveh! — **59.** Kakšni so starši, učitelji, zajci, orehi, hrasti; kakšne so sestre, deklice, kokoši, gosi, hruške, črešnje; kakšna so žrebata, teleta, kolesa, ušesa?

Pomni: **V stavkih lakho povemo, kakšna je ena oseba, stvar ali reč, kakšni sta dve osebi, stvari ali reči, kakšnih je mnogo oseb, stvari ali reči.**

60. Solnce je vroče... Oblaki so črni. Muhe so sitne. Dečka sta zaspana. Krilo je novo. Posoda je umazana. Sestri sta že dorastli. Skledice so zlate. Bog je pravičen. Okna so široka. Zvonika sta visoka. Psi so zvesti. Drevesa so že zelena. Travnika sta mokra. — Povej o vsakem stavku, ali se pravi o eni, o dveh ali o mnogo stvareh, kakšne so!

C) Kaj so osebe, stvari ali reči.

a)

Moj brat je učitelj. Naš petelin je lepa ptica. Ta računski stroj je novo učilo. — Tvoja sestra je učiteljica Lisica je zvita žival. Moja čitanka je nova knjiga. — Mlado tele je neumna žival. To stojalo za tablo je prilična šolska priprava. To drevo je lipa. — Kdo ali kaj je učitelj? O koliko bratih se kaj pove? Vprašaj tako tudi pri ostalih stavkih in reci, o koliko stvareh z njimi kaj povemo!

V teh stavkih povemo, kaj je ena oseba, stvar ali reč!

61. Reši še enkrat 37. in 38. nalogo in reci, o koliko stvareh se v vsakem stavku pove, kaj so?

b)

Moja brata sta učitelja. Naša petelina sta lepi ptici. Ta računska stroja sta novi učili. — Tvoji sestri sta učiteljici. Naši lisici sta zviti živali. Najini čitanki sta novi knjigi. — Mladi teleti sta neumni živali. Te stojali za tablo sta prilični šolski pripravi. Te drevesi sta lipi. — Vprašaj in odgovarjaj, kakor gori pri točki a!

V teh stavkih povemo, kaj sta dve osebi, stvari ali reči.

62. Moj brat je vojak. Ta deček je priden pastir. Naš kovač je dober rokodelec. Stričev sin je učenec. Ta mačka je huda žival. Moja ščuka je velika riba. Gozdarjev škorec je krotek ptič. Naš pes je priden čuvaj. Tesarjeva sekira je ostro orodje. Rdeča roža je lepa cvetica. — Povej o dveh stvareh, kar je v teh stavkih povedano o eni!

c)

Moji bratje so učitelji. Naši petelini so lepe ptice. Ti računski stroji so nova učila. — Tvoje sestre so učiteljice. Lisice so zvite živali. Naše čitanke so nove knjige. — Mlada teleta so neumne živali. Ta stojala za tablo so prilične šolske priprave. Ta drevesa so lipe. — Vprašaj in odgovarjaj, kakor pri točki a!

V teh stavkih povemo, kaj je mnogo (več nego dve) oseb, stvari ali reči.

63. Povej o mnogo stvareh, kar je v stavkih 62. naloge povedano o eni!

č)

Pomni: 1. V stavkih lahko kaj povemo o eni, o dveh ali o mnogo osebah, stvareh ali rečeh. 2. Ako kaj povemo o eni osebi, stvari ali reči, stoji stavek v ednini (ed.). 3. Ako kaj povemo o dveh osebah, stvareh ali rečeh, stoji stavek v dvojini (dvoj.). 4. Ako kaj povemo o mnogo osebah, stvareh ali rečeh, stoji stavek v množini (množ.).

Uljudni dečki.

Zvečer so se otroci igrali pred hišo. Po cesti prideta dva moža. Bila sta tujca. Približata se jim. Otroci se jima umaknejo na levo in desno. Odkrijejo se ter prijazno pozdravijo. Tujca lepo odzdravita in gresta dalje.

Kar se obrne eden izmed njiju in vpraša: „Ali nama veste povedati, katera pot drži v mesto?“ Otroci glasno odgovoré: „Desna pot!“ En otrok gre za popotnikoma in ju spremi na vrh bližnjega griča. Od tod so že videli mesto. Popotnika se veselita uljudnega dečka ter ga lepo zahvalita.

To so bili uljudni otroci.

64. Čitaj to povest stavek za stavkom in določi, ali stoji v ednini, dvojini ali množini! — **65.** Določi ravno tako ednino, dvojino in množino stavkov v berilu: „Zorko in Anica“ (II. čit. str. 17.) in „Gori, gori!“ (II. čit. str. 19.)!

66. Mačka. Odgovori v stavkih tem-le vprašanjem*): Kaj je mačka? (domača žival). Kakšna je njena glava? (okrogla). Koliko nog ima? Kakšna je po barvi? (črna, bela, siva, lisasta). Kaj je? (mleko, kruh, meso, prikuho). Kaj rada lovi? (miši). — **67.** Opiši po istih vprašanjih psa!

68. Gos. Kaj je gos? (domača perutnina). Kakšen je njen vrat? Koliko peruti ima? Kakšna so njena peresa po barvi? (bel, siv, črnkast). Kaj je gos? (trava, kruh, krompir). Kaj dela? (jajca nesti in valiti). Kakšno je gosje meso? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih!

69. Vijolica. Kaj je vijolica? Kaj ima spodaj? (korenine). Kaj ima gori? (liste). Kakšen je list? (zelen). Kakšen je cvet? (vijoličast). Kako dehti cvet? (jako prijetno). Kje raste navadno vijolica? (v grmovju). Kdo rad nabira vijolice? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih!

*) Na širokotiskana vprašanja odgovori s stavki v množini!

IV. Povedni, vprašalni, klicalni, velelni in želelni stavki.

A) Povedni in vprašalni stavki.

a)

Gospod učitelj vprašajo: Kdo je ustvaril svet? Koliko je trikrat pet? Kaj je miza? Ali imate vsi čitanke na klopi? Je li peč topla? Kakšna je tabla (po barvi)? — Beri stavke, s katerimi učitelj vprašajo in odgovori vsakemu vprašanju!

Pomni: 1. **Stavek, s katerim vprašamo, imenujemo vprašalni stavek** (vpraš. st.).

2. **Na konec vprašalnega stavka stavimo vprašaj (?)**.

3. **Besedo za vprašajem pišemo z veliko začetnico**.

4. **Stavek, s katerim odgovarjamo ali kaj povemo, se imenuje povedni stavek** (pov. st.).

5. **Na konec povednega stavka stavimo piko**.

70. Solnce sije. Je li nebo jasno? Ali niso te cvetice lepe? Otroci so pridni. Ščuka je riba. Ali učenci pazijo? Vreme je lepo. Je li strd draga? Kdaj prideš k meni? Kje je moj svinčnik? Na mizi leži. — Prepiši te stavke in podčrtaj povedne enkrat, vprašalne dvakrat!

b)

Ali tvoj brat hodi v šolo? Moj brat hodi v šolo. (Da.) Moj brat ne hodi v šolo. (Ne.) — Je li tvoja sestra šivilja? Moja sestra je šivilja. (Da.) Moja sestra ni (= ne je) šivilja. (Ne.) — So li ti učenci pridni? Ti učenci so pridni. (Da.) Ti učenci niso (ne so) pridni. (Ne.)

Pomni: **Na vprašanje lahko odgovorimo z „da“ (trdilno), ali z „ne“ (nikalno). Stavki so trdilni ali nikalni.**

71. Odgovori tem-le vprašalnim stavkom s povednimi (na vprašanja z zvezdico (*) odgovori trdilno in nikalno!): *Je li miza na odru? *Ali se kolesa vrte? *Piha li veter? Ali čuti žival udarce? Kdo je stol odnesel? Kakšno nalogo imate? *Je li krava molzna? *Ali je gozd že zelen? Koliko bratov imaš? *Ali je vaša hiša zidana? *So li vaši očetje kmetje? Kje se je Kristus porodil? Kaj je tvoja sestra? Je li mačka koristna domača žival? — **72.** Vprašaj: ali cvetica veni, petelin poje, drevo cvete,

otrok spi, učenec piše; je li kri rdeča, življenje dolgo, čebela marljiva, travnik pokošen; ali je plug potrebno orodje, liter utež, krojač potreben rokodelc, vijolica dišeča cvetica, krona zlat denar? — Odgovori tem vprašanjem trdilno, nikalno ali trdilno in nikalno!

B) Klicalni stavki.

Tulipan. Tulipan je stal blizu vijolice. Nekoč vzklikne: „Glej, kako čvrst sem jaz, kako sem lepo rdeč! Jaz sem najlepša cvetica na vrtu! Kako se bleščim, kdo bi me ne občudoval! Kako majhna pa si ti proti meni! Kako neočitna je modra barva tvojega cveta!“

Pomni: 1. **Stavek, s katerim vzkliknemo, se imenuje klicalni stavek** (klic. st.).

2. **Na konec klicalnega stavka stavimo klicaj (!).**

3. **Besedo za klicajem pišemo z veliko začetnico.**

73. Kako vzklikneš, če se čudiš, da: škranček lepo žvrgoli, da kokoš glasno kokoče, da se petelin hrabro bori, da se konj lepo po koncu drži; da je pomlad krasna, jablan polna, da so črešnje sladke, da so se krave lepo napasle, da ima petelin lepo perje, da je Bog pravičen, dan kratek, poletje vroče. N. pr.: Kako lepo škranček žvrgoli! i. t. d.

C) Velelni stavki.

Otroci, pazite! Mirni bodite! Ne stori nič hudega! Moj sin, bodi z malim zadovoljen! Daj nam danes naš vsakdanji kruh! — S temi stavki učitelj otrokom daje povelja ali **veleva**; — zadnji stavek je prošnja.

Pomni: 1. **Stavek, s katerim vелеvamo ali prosimo, se imenuje velelni stavek** (vel. st.).

2. **Na konec velelnega stavka stavimo klicaj.**

3. **V velelnih stavkih stavimo za ogovorom vejico.**

74. Učenci, vstanite! Mirko, ne šepечи! Ljubi tovariš, prosim te, posodi mi svoj nož! Anica, pokaži mi svojo nalogo! Odpusti nam naše dolge! Moli in delaj! Otroci, spoštujte svoje starše! Ne kradi! Daj mi kosček kruha! — S katerimi teh stavkov vелеvamo, s katerimi prosimo? Izpremeni vsak stavek v povednega in v vprašalnega! — **75.** Zapovej psu, naj zajca prinese; mački, naj miši lovi; dečku, naj računa; hlapcu, naj konje upreže in se pelje na njivo po deteljo; otroku, naj bode priden

in poslušen; učencu, naj pazi; deklici, naj bode mirna! — **76.** Izpremeni naslednje stavke *a)* v vprašalne, *b)* klicalne, *c)* velelne: Deklica plete nogavico. Deček je tih in miren. Vojko čita lepo povest. Vojak je hraber. Hlapec težko orje. Micika je pridna deklica. Pastir z veseljem žene kravo na pašo. Lovec gre zgodaj na lov.

Č) Železni stavki.

Naj bi vedno solnce sijalo! Naj bi nikoli svojih staršev ne žalili! Naj bi nam Bog bil milostiv! Naj v miru počiva! Naj bi bili vsi učenci pridni! (Da bi bili vsi učenci pridni!) Da bi bili srečni vse žive dni! Da bi se Bog usmilil uboge sirote! — V teh stavkih se izrečejo želje.

Pomni: 1. **Stavek, s katerim izrečemo željo, se imenuje železni stavek** (žel. st.).

2. **Na konec železnega stavka stavimo klicaj.**

77. Da bi naš oče kmalu prišli domov! Da bi le Mirko vselej slušal! Naj bi nam Bog grehe odpustil! Naj bi ta mrz rastlinam ne škodoval! Naj bi lastovice kmalu nazaj prišle! Izpremeni te stavke *a)* v povedne, *b)* vprašalne, *c)* klicalne, *č)* velelne!

78. Kako rečeš, ako želiš, da se škrjanček dvigne v zrak, da petelin poje, da kokoš nese več jaje, da dobiš novo ploščico, da mati kmalu ozdravé, da je tvoja sestra mirna, da dobiš od matere pisanko? Tako-le: Da bi se škrjanček dvignil v zrak; ali: Naj bi se škrjanček dvignil v zrak!

79. Izreci te-le želje v železnih stavkih: Učenec si želi počitnic; deček črešenj; vrtnar lepega vremena; revež, da bi bil bogat; bolnik, da bi kmalu ozdravel!

80. Čitaj berilo „Škorec“ (II. čit. str. 34.) stavek za stavkom in povej, kakšen stavek je! (Poveden, vprašalen i. t. d.)

81. Čitaj ravno tako berilo „Čebele“ (II. čit. str. 28.) in določi stavke!

82. Petelin. Kaj je petelin? Kaj ima na glavi? (lep greben; klic. st.!). Kakšen je greben po barvi? (rdeč). Kakšna so njegova peresa? (pisan). Koga kliče petelin? (kokoš). Kaj je petelin? (zrnje in črve). Kje živi petelin? (v hlevu in na dvorišču). Petelin ni zares lep ptič. (Vpraš. st.!).

83. Zajec. Kaj je zajec? Kakšen je njegov život? (dolg). Kakšna je njegova dlaka? (rjava in rumenkasta). Njegova dlaka je mehka. (Klic. st.!) Kje živi zajec? (na polju in na travniku) (množ.). Kaj je zajec?

(deteljo, zelje in travo) (množ.). Kdo strelja zajce? Kakšno je zajčje meso? (okusno).

V. Sedanji, pretekli in prihodnji čas.

A) Sedanji čas.

Kaj sedaj v šoli delamo. Gospod učitelj stojé na odru, izprašujejo in učé učence. Učenci prvega oddelka poslušajo gospoda učitelja in pazijo na vsako besedo. Kogar vprašajo, ta jim lepo odgovarja. Mi se učimo iz slovenske vadnice.

Učenci drugega oddelka pišejo nalogo. En učenec še išče svojo knjigo. Dve učenki šepečeta med seboj. Gospod učitelj ju strogo gledajo.

Vse to se godi sedaj ali v sedanjem času. Zato pravimo: Ti stavki stojé v sedanjem času. (sed. č.)

84. Povej, kaj sedaj delajo tvoj oče, tvoja mati, tvoj brat, tvoja sestra, gospod učitelj, Tone — rabi te-le besede: sekati drva, šivati srajco, pasti ovce, prati, učiti učence, snažiti konje.

85. Kaj sedaj delajo a) ptice v gozdu, b) kmet na njivi, c) pastir na pašniku, č) mizar, d) krojač?

B) Pretekli čas.

Kaj smo včeraj delali v šoli. Učenci smo se zbrali v šolski sobi. Svoje reči smo položili v klop. Potem smo mirno čakali gospoda učitelja. Ko so prišli, smo lepo vstali. Na to je zazvonilo. Molili smo molitev pred poukom. Potem smo mirno sedli ter pazljivo poslušali. Računali smo, čitali in pisali. Učili smo se tudi krščanskega nauka. Po pouku smo zahvalili ljubega Boga za prejete dobrote.

To se je že godilo ali je že preteklo: to je pretekli čas. Ti stavki stojé v preteklem času. (pret. č.)

86. (Pred nevihto). Dan je soparen. Solnce pripeka in hoče posušiti cvetice na polju. Noben vetrič ne pihlja. Ptice ne žvrgolé (žvrgolijo), ampak se tiho skrivajo v zeleno listje. Cvetice venejo. Ljudje in živali težko dihalo. Povsod je vse tiho. — Postavi te stavke v pretekli čas!

87. Čitaj berilo „Dobri in pridni otrok“ (II. čit. str. 21.) in postavi vse stavke v pretekli čas! Stavke, ki jih govori solnce, Slavko, ptičica in jablana ostavi neizpremenjene!

88. Napravi stavke v preteklem času s temi besedami: solnce, led, travniki, drevje, otroci, pastirji, tičice; prijetno sijati, se tajati, lepo zeleneti, krasno cvest, po trati skakati, na pašo goniti, sladko prepevati.

C) Prihodnji čas.

Kaj se bode godilo v šoli (n. pr. jutri). Učenci se bodo zbrali v šolski sobi. Svoje reči bodo položili v klop. Potem bodo mirno čakali učitelja. Ko bodo prišli, bodo lepo vstali. Nato bo zazvonilo. Učenci bodo molili molitev pred poukom. Potem bodo mirno sedli ter pazljivo poslušali. Računali bodo, čitali ali pisali. Učili se bodo tudi krščanskega nauka. Po pouku bodo zahvalili ljubega Boga za prežete nauke.

To se bode godilo ali bode prišlo: to je prihodnji čas. Ti stavki stojijo v prihodnjem času. (prih. č.)

89. Postavi stavke 86. naloge v prihodnji čas! — **90.** Isto stori z 88. nalogo! — **91.** Povej, kaj bodeš jutri delal, ko vstaneš! Rabi sledeče besede: Najprej se umiti; potem se hitro obleči in lepo počesati. Nato moliti jutranjo molitev. Zdaj želeti dobro jutro staršem. Naposled jih prositi zajtrka in potem se učiti.

Č)

Pomni: V stavku lahko povemo: 1. Kaj se godi sedaj; 2. kaj se je že godilo ali kaj je preteklo; 3. kaj se bode godilo ali kaj bode prišlo. — Stavki stojé v sedanjem, preteklem ali prihodnjem času.

92. Beri v berilu „Modra miška“ (II. čit. str. 144.) stavek za stavkom ter povej, stoji li v sedanjem, preteklem ali prihodnjem času!

— **93.** Povej, kaj delate v šoli, kaj ste delali in kaj boste delali! Porabi zato odstavek na str. 17! — **94.** Pripoveduj berilo „Božični večer“ (II. čit. str. 139.) v preteklem času! Pripoveduj ga tudi v prihodnjem času!

95. Prebrisana glava in pridne roke boljše blago so ko zlate gore.

V neki vasi živela

1. V nekem kraju sta bila dva kmeta.

Bogati Juri — — skrbel, da bi se njegovi otroci kaj učili.
imovit maral svoje dece

2. Juri je bil bogat in ni hotel svojih otrok pošiljati v šolo.

ubožec niso nikdar smeli šole zamuditi.
 revež njegovi otroci so vsak dan morali v šolo.

3. *Marko je bil siromak, a svoje otroke je pridno pošiljal v šolo.*
 imetje;

Nekaj časa po tem prišel celo na nič

4. *S časoma je Juri izgubil vse svoje premoženje; kmalu na*
 so ga nesli k večnemu počitku.
 za vselej zatisnil oči.
to je umrl.

so bili zelo revni in si niso znali nič zaslužiti
 niso nič premoženja in niso nič znali.

5. *Njegovi otroci so imeli gole roke in prazno glavo.*

so si njegovi otroci zaslužili vsak svoj kos kruha.

Po Markovi smrti se je njegovim otrokom prav dobro godilo.

6. *Markovi otroci so imeli po očetovi smrti vsak svoj kos*
kruha.

Čestokrat nasitili Jurjeve otroke.

Mnogokrat Jurjevim otrokom kaj jesti.

7. *Dostikrat so Jurjevim dajali kruha.*

96. Nič ni tako skrito, da bi ne bilo kdaj očito. 1. Gozdarjev škorec je znal izgovarjati nekatere besede. 2. Sosedov Tone je pridno zahajal h gozdarju in se veselil ptiča. 3. Nekega dne pride zopet k njemu v vas. 4. Gozdarja ni bilo doma. 5. Tone urno ujame škorca in ga vtakne v žep. 6. Kar stopi gozdar v sobo in pokliče: „Škorec kje si?“ 7. Škorec odgovori v dečkovem žepu: „Tukaj sem!“ 8. Tako je bila dečkova tatvina odkrita.

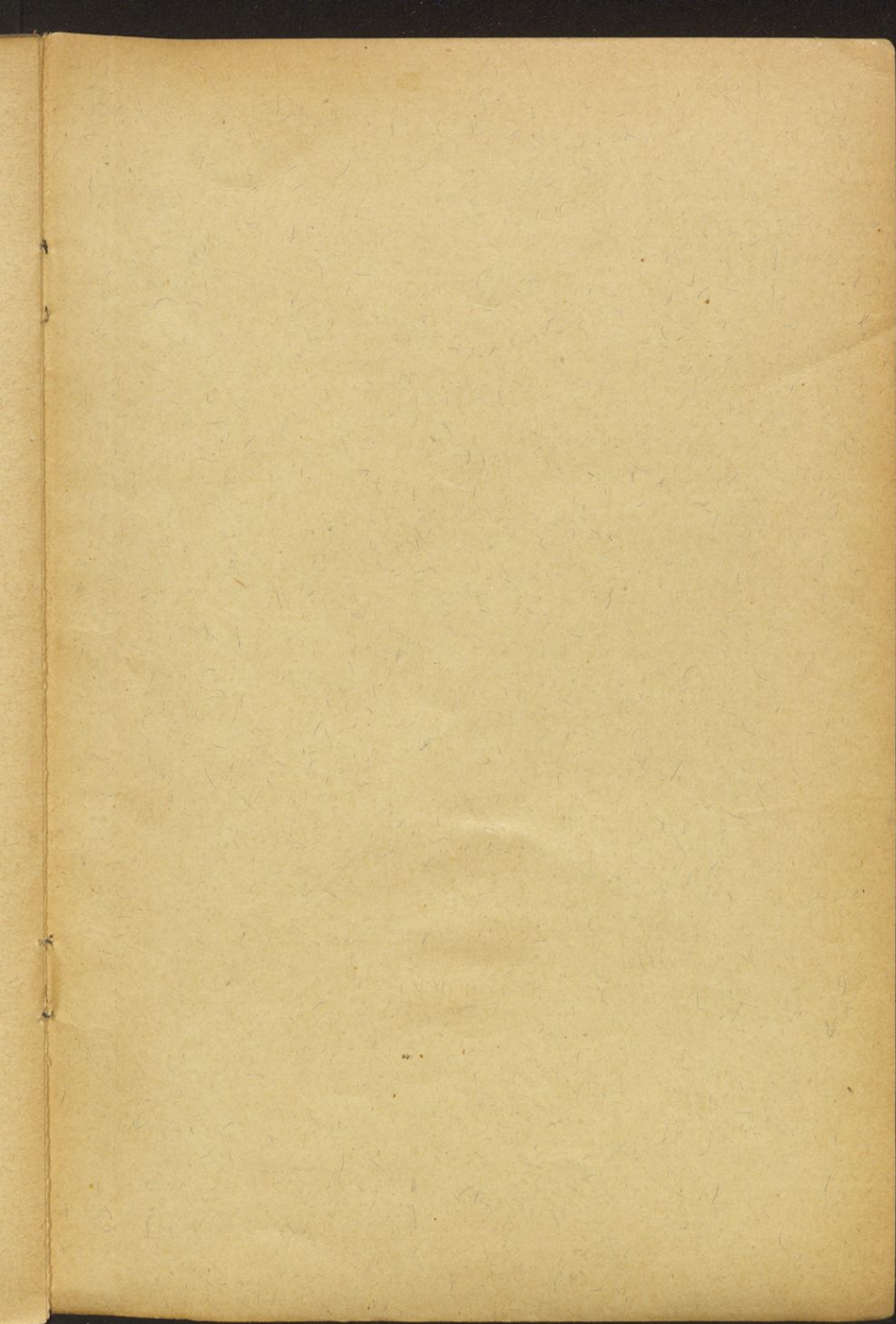
97. Ni zlato vse svetlo. 1. O Kresu zvečer je na vrtu kazala Marijana mladi deklici Naniki zvezde. 2. Nagloma zdirja Nanika za svetlo stvarco, jo ujame in prinese Marijani pokazat. 3. Nato gresta v sobo. 4. Pri luči hoče Nanika pogledati lepo stvarco. 5. Ko odpre svojo pest, lazi ji majhna muha po dlani. 6. Marijana jo pouči, da je to kresnica. 7. Kresnica v temi sveti, pri luči pa otemni.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS #

00000393584

11